

«більшість даних про декларації депутатів про інтереси та активи, незважаючи на те, що вони є загальнодоступними, не мають зручного для користувача формату» [10]. Проблеми варіюються від типів пошуку, вимог ідентифікації особи чи машинної читабельності.

3. Належний нагляд та контроль за політичними рішеннями та рішеннями щодо публічної політики. Нагляд і контроль за рішеннями щодо публічної політики надають можливості скасувати або виправити результати, які є незаконними або суперечать суспільним інтересам. Відповідно до проєкту «Всесвітнє правосуддя», «нагляд поліпшує державні послуги, розвиває довіру до влади та сприяє задоволенню потреб громадян» [1]. Стимування та противаги, такі як парламентський контроль та незалежна судова влада, відкривають перед суспільством перспективу запровадження жорстких та невідворотних санкцій проти носіїв політичної влади у разі вчинення ними корупційних діянь чи їх незаконної поведінки.

Інші актори, такі як незалежні ЗМІ та громадянське суспільство, також можуть виступати контролерами («сторожовими псами»), щоб стежити за тим, як здійснюється влада. Як впливає з аналізу Transparency International, проведеного у рамках Індексу сприйняття корупції (ІСК) за 2017 р. [11], організації громадянського суспільства можуть відігравати ключову роль у викритті та засудженні порушень прав людини та громадянських свобод, одночасно контролюючи надання послуг, державні витрати та реалізацію соціальних програм. Подібним чином вільні та незалежні ЗМІ виконують важливу функцію у розслідуванні випадків корупції та повідомленні про них суспільству.

Взаємозв'язок між свободою преси та корупцією додатково підкреслюється даними Комітету захисту журналістів [2], який фіксує випадки вбивств журналістів, які проводили розслідування. Так, з 2012 р. загинули 368 журналістів і 96 % таких смертей припадають на країни з корумпованим державним сектором, тобто, де показник ІСК нижче 45-ти балів. Більше того, кожен п'ятий вбитий журналіст у світі розслідував справи, пов'язані з корупцією. Наприклад, у Мексиці, рейтинг ІСК якої з 2014 року знизився на шість пунктів, тобто з 35-ти до 29-ти балів, лише в 2017 р. було вбито шість журналістів [8], а в РФ з 2012 р. – 5 [2].

Таким чином, запобігання неправомірному впливу на виборах, забезпечення того, щоб процес розроблення публічної політики не був захоплений вузькими інтересами, а також посилення нагляду та контролю за рішеннями, що приймаються можновладцями, є трьома ключовими елементами боротьби з корупцією та належного врядування.

Список використаної літератури

1. Checks, Balances, and Constraints on Government Powers in Mexico. – Access mode : <https://worldjusticeproject.org/news/checks-balances-and-constraints-government-powers-mexico>

2. Committee to Protect Journalists. – Access mode : <https://cpj.org/>
3. Corruption Perceptions Index 2019. – Access mode : https://images.transparencycdn.org/images/2019_CPI_Report_EN.pdf
4. Freedom in the World 2020. A Leaderless Struggle for Democracy. – Access mode : https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/FIW_2020_REPORT_BOOKLET_Final.pdf
5. Global Corruption Barometer (GCB). – Access mode : <https://www.transparency.org/en/gcb>
Global Corruption Barometer Latin America & the Caribbean 2019. – Access mode : https://www.transparency.org/files/content/pages/2019_GCB_LatinAmerica_Caribbean_Full_Report.pdf
6. International IDEA. Supporting democracy worldwide. – Access mode : <https://www.idea.int/>
7. Martínez R. Building political integrity to stamp out corruption: three steps to cleaner politics / R. Martínez, B. Kukutschka, J. Valladares, J. Vrush. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/news/building-political-integrity-to-stamp-out-corruption-three-steps-to-cleaner-politics>
8. Mungiu-Pippidi A. Seven Steps to Evidence-Based Anticorruption: A Roadmap / Alina Mungiu-Pippidi // Rapport 2017:10. – 33 p. – Access mode : https://eba.se/wp-content/uploads/2017/11/2017_10_final-webb.pdf
9. New publication – open data and political integrity in the Nordic region. – Access mode : <https://delna.lv/en/2019/11/26/new-publication-open-data-and-political-integrity-in-the-nordic-region/>
10. Pring C. Digging deeper into corruption, violence against journalists and active civil society / C. Pring, B. Kukutschka, J. Vrush. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/news/digging-deeper-into-corruption-violence-against-journalists>
11. Pring C. Tackling the crisis of democracy, promoting rule of law and fighting corruption / C. Pring, J. Vrush. – Access mode : <https://www.transparency.org/en/news/tackling-crisis-of-democracy-promoting-rule-of-law-and-fighting-corruption>

Олег ХАМХОДЕРА

*к.ю.н., доцент кафедри адміністративного
і фінансового права НУ «ОЮА»*

ЩОДО АНТИКОРУПЦІЙНОЇ «ПРОФЕСІЙНОСТІ» ПРЕЗИДЕНТСЬКОГО ОПИТУВАННЯ (ВІД 25.10.2020 р.)

25 жовтня 2020 року було проведено всенародне опитування, ініційоване Президентом України. Залишимо осторонь критику даного заходу у контексті його часу (день місцевих виборів), місця (біля ДВК), сумнівної політико-правової етичності (квазіагітаційний характер), репрезентативності (нехтування науковою методикою соціологічних

досліджень), нульового юридичного значення – відповідні аспекти достатньо висвітлені у публіцистичній літературі. Зупинимось на змісті поставлених громадянам (а можливо і апатридам та іноземцям – чітких вимог до респондентів чи верифікації останніх не спостерігалось) запитань, яких було п'ять і одне із яких стосувалося протидії корупції: «Чи підтримуєте ви ідею довічного ув'язнення за корупцію в особливо великих розмірах?». Ствердно відповіли 82,97 % опитаних осіб, що очікувано (з огляду на комплексну суспільну небезпечність корупції та декларативну рішучість населення у протидії цьому суспільно-корозійному явищу). Водночас, наскільки «чудовою» є представлена ідея, який її дійсний антикорупційний потенціал (у разі прикладного втілення) – пропонуємо з'ясувати на основі теорії «раціонального злочину».

Теорія «раціонального злочину» була розроблена Гері Стенлі Беккером у 1968 році та базується на аналізі співвідношення ймовірних переваг із ймовірними загрозами (втратами) від протиправного діяння; при цьому, суб'єктивне рішення про готовність вчинити правопорушення формується у особи за умови суттєвого переважання прогнозованих вигод над прогнозованими ризиками. Подібна неокласична модель злочину визнається сучасними дослідниками необхідним підґрунтям для формування антикорупційної політики. Вона удосконалюється (зокрема у частині темпоральної динамічності злочину) та супроводжується застереженнями про неуніверсальність (що справедливо, оскільки сама корупція є системно детермінованим явищем), але контекстно залишається повністю придатною. Останню властивість теорії «раціонального злочину», узагальнюючи та спрощуючи існуючі доктринальні надбання, можемо виразити через наступну послідовність тез:

А) Корупційні злочини є раціональними. Вони вчиняються на основі свідомого зважування особою всіх «за» та «проти», яке може відбуватися або у вигляді послідовного (етапного, триваючого в часі, об'єднуючого групу логічних операцій) мислення або шляхом спрощеного / пришвидшеного / миттєвого рішення-готовності (котре, тим не менше, базується на раціональних мотивах і розумному сприйнятті юридично-моральної обстановки). Корупційні діяння не є тими девіаціями, що вчиняються у стані сильного душевного хвилювання, супроводжуваного неконтрольованими психічними поривами та звуженістю свідомості (окрім, хіба-що, випадків «хабароманії» – більше цікавих пізнавально, ніж значимих чисельно).

Б) Для ефективної протидії корупції необхідно нівелювати (максимально знизити) потенційні вигоди, які вона надає правопорушнику. Як зазначає В. Соловйов, корисливий посадовець потенційно буде схильним до участі у корупційних діях до певної межі: доти, поки очікуваний рівень мінімально виправданих переваг корупційних

дій буде перевищувати очікуваний рівень максимально виправданих втрат [1, с. 44]. Так, засоби антикорупційного фінансового контролю суттєво підривають «привабливість» злочинно здобутих цінностей, які стає значно складніше використовувати, конвертувати, інвестувати. Якщо реалізувати купівельну спроможність нелегальних грошей (хоча, звичайно, коло можливих предметів неправомірної вигоди значно ширше) не можливо, якщо кожен випадок такої реалізації перетворюється на чергову загрозу самовикриття – їх персональна вагомість суттєво падає.

В) Для ефективної протидії корупції необхідно максимально підвищити загрози, якими супроводжується протиправна поведінка. Виокремлюється два види таких факторів – ймовірний морально-етичний осуд та ймовірний юридичний осуд [1, с. 43; 2, с. 170 – 209]. Зважаючи на інституціоналізованість корупції в Україні, ключового значення (як видається) набуває саме юридичний осуд, запобіжний ефект якого проявляється через страх потенційного порушника бути викритим і покараним. Співвідношення названих елементів має значення.

Г) Страх покарання забезпечує свій превентивний вплив у випадку достатньої «серйозності» передбачуваної санкції. Якщо стягненням можна знехтувати, загроза його накладення не стримуватиме особу від протиправної поведінки. За вчинення корупційних злочинів сьогодні передбачаються достатньо суттєві міри покарання (якими безглуздо нехтувати, особливо зважаючи на неможливість застосувати до засудженого сприятливих інститутів кримінального права), що доповнюються рядом несанкційних правових наслідків негативного характеру (звільнення із публічної служби; довічна заборона зайняття деяких посад; довічне включення до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; заборона бути учасником публічних закупівель тощо).

Д) Страх викриття забезпечує свій превентивний вплив у випадку реальності загрози виявлення корупційного правопорушення, чисельності та ефективності сприяючих такому виявленню правових механізмів. При цьому Г. Беккер дійшов висновку, що оскільки злочинці переважно схильні до ризику, а для такої категорії осіб набагато більший стримуючий ефект справляє ймовірність викриття як такого, ніж ступінь тяжкості покарання, то скороченню рівня злочинності в суспільстві більшою мірою сприятиме збільшення вірогідності застосування покарання, ніж на таку ж частку збільшення його тяжкості [2, с. 176]. Оцінюючи підвищення жорсткості кримінально-правових заходів як часто превалюючий метод боротьби з корупцією, Д. Михайленко слушно стверджує, що такий підхід показав свою неспроможність і з огляду на характеристики сучасної корупції не може суттєво вплинути на її розповсюдження [3, с. 162]. Вчений додатково посилається на судження Г. Калягіна щодо схильності індивідів під час прийняття рішень не враховувати можливість певних результатів події у тому разі, якщо ймовірність їх настання є невеликою. Тобто якщо

ймовірність затримання злочинця за той чи інший злочин оцінюється ним як незначна, то ймовірність уникнути покарання округляється цим злочинцем до 100 %, тому навіть істотне збільшення тяжкості покарання не справить жодного впливу на схильність цього індивіда до скоєння задуманого злочину [4, с. 118 – 121].

Сьогодні корупція в особливо великому розмірі карається позбавленням волі на строк від 8 до 13 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років, з конфіскацією майна (ч. 4 ст. 368 КК України). Назване покарання є достатньо суттєвим і лише впевненість у невикритті злочину та ненастанні відповідальності може детермінувати вчинення делікту. Який запобіжний ефект дасть підвищення санкції до довічного позбавлення волі? Ніякого. Адже латентність розглядуваних злочинів за різними підрахунками залишається на рівні 95 – 99 %. В таких ситуаціях, як свідчить зарубіжний досвід [5, с. 143], навіть смертна кара не забезпечує належної попереджувальної дії.

Узагальнюючи висвітлене вище можемо стверджувати, що винесена на опитування 25 жовтня 2020 р. ідея є непрофесійною, суперечить науковим напрацюванням та не корелює із ефективними інструментами протидії корупції. Натомість, засоби дійсної (викривальної) боротьби із цією девіацією протягом останнього часу зазнають деструктивних впливів: безсистемні зміни кола суб'єктів, на яких поширюється Закон України «Про запобігання корупції» (зокрема виключення з-під його дії помічників суддів у жовтні цього року); підри्व юрисдикційних та організаційно-інституційних основ антикорупційного фінансового контролю (Рішенням КСУ № 13-р/2020) тощо.

Список використаної літератури

1. Соловйов В. Теорія «раціонального злочину» як підґрунтя для антикорупційної політики // Вісник Національної академії державного управління. – 2011. – № 4. – С. 39 – 48.
2. Gary S. Becker. Crime and Punishment: An Economic Approach // Journal of Political Economy. – 1968. – № 76. – Р. 169 – 217.
3. Михайленко Д. Ресурси теорії «раціонального злочину» в контексті протидії корупції в Україні // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 6. – С. 160 – 165.
4. Калягин Г. Экономический анализ криминального поведения // Экономическая школа: аналитическое приложение. – 2006. – № 3. – С. 91 – 124.
5. Лю Хунянь. Системное реформирование китайского антикоррупционного законодательства и правоприменительной практики // Правоприменение. – 2017. – № 4. – С. 140 – 147.

Наукове видання

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**

Матеріали
ХІІ науково-практичної конференції
(17 грудня 2020 р., м. Дніпро)

В авторській редакції

Комп'ютерний оригінал-макет *О.М. Рудіка*

Підписано до друку 29.12.2020. Формат 60х84 1/16. Ум. друк. арк. 10,23. Обл.-вид. арк. 10,91.
Тираж 100 пр.

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України
Україна, 49044, Дніпро, вул. Гоголя, 29
Свідоктво про державну реєстрацію
ДК № 1743 від 06.04.2004